

NOVUM У ТРАДИЦІЙНОМУ ПОГЛЯДІ НА ЧАСТИНИ МОВИ ЯК НА ЛІНГВІСТИЧНУ СПАДЩИНУ

Розглядається коло питань, пов'язаних з окремими дискусійними питаннями теорії ЧМ, до яких належать: оформлення ЧМ як граматичної категорії зі збереженням універсальності її значення в лексико-семантичному аспекті; система, яку утворюють ЧМ як з погляду складу й кількості ЧМ, так і щодо принципів і критеріїв їхньої класифікації.

Ключові слова: загальна теорія частин мови, критерії виокремлення частин мови, когнітивна теорія частин мови, система класів слів, незмінні слова.

Частини мови (ЧМ) – базова категорія граматичної системи, обов'язковий складник будь-якого граматичного аналізу. Саме зародження і розвиток лінгвістики як наукової дисципліни – від античності й до наших днів – пов'язане з цим поняттям. Тим часом, суть категорії ЧМ як загальнолінгвістичного поняття, їхнє призначення й роль у граматичному механізмі мови залишаються відкритою проблемою мовознавства. Тому мета нашої статті – окреслити коло проблем, які слід розв'язати для з'ясування окремих спірних питань теорії ЧМ.

Склалась думка, що наявні теорії та класифікації ЧМ повністю задовольняють практичні потреби, тому немає необхідності переглядати встановлену номенклатуру [30]. Цей погляд закріплений у такій тезі: психолінгвістична теорія ЧМ базується на тому, як розчленовують лексику її носії, збігається з традиційною класифікацією ЧМ; традиційна класифікація ЧМ є власне класифікацією психолінгвістичною, тому обидві класифікації не виключають, а доповнюють одна одну [2; 3]. Деякі лінгвісти вважають, що неможливо відійти від традиційної класифікації ЧМ, що самий матеріал змушує прийти до того самого результату [1, с.98-99].

Інша частина лінгвістів вважала, що проблема ЧМ не розв'язана [23, с.9-11], оскільки лінгвісти стикаються з ознаками нерелевантними для ЧМ [17, с. 158-160]. Необхідно відмовитися від пошуків загальних рис, оскільки в ЧМ немає злагодженості [26, с.14-16]. Класифікація ЧМ не може бути адекватною своєму об'єктові, адже мова рухома й лабільна. Тому жодна класифікація не може розкрити всіх функціональних потенцій слова [25, с.12-13]. Теоретична невирішеність ЧМ, виявляється, закладена в самій природі мови [17, с.158-163; 23, с. 9-11; 26, с. 14-25].

Деякі мовознавці вважають, що перед тим, як класифікувати ЧМ, слід вивчити сутність

об'єктів, що класифікують, збагнути таємницю слова [28, с.40-44]. Однак незрозумілими залишаються самі принципи класифікації ЧМ: чи ми повинні їх класифікувати якимось особливим чином, відмінним від класифікації природних об'єктів, чи ЧМ – це ті самі природні об'єкти? [12, с. 232-238]. Крім того, класифікація ЧМ неможлива через те, що цьому заважає асиметрія форми і змісту [8, с.8; 9, с.45].

Зауважмо, що ЧМ завжди розглядали як щось *готове до дослідження мови, щось дане, постійне, одне й те ж саме* в усіх мовах. Додамо, що ніхто з лінгвістів радикально не брався до перегляду теорії ЧМ: ті, хто займалися цією проблемою, бачать тільки свою вузьку ділянку, не співвідносячи її з усіма іншими проблемами ЧМ і тим паче – мови загалом. Не переглядали теорію ЧМ із більш загальних, системних позицій, хоча 1965 р. у Ленінграді відбулася велика наукова конференція з проблем ЧМ на матеріалі мов різних типів, за матеріалами якої вийшов солідний збірник статей відомих лінгвістів [5]. До ЧМ зазвичай підходять так, ніби вони заздалегідь уже дані готовими, і їм залишається лише приписати характерні морфологічні та синтаксичні ознаки, ніби будь-яке слово вже поза живою мовою у словнику наділене певними частининомовними ознаками.

Погляд на ЧМ як на постійні, наперед визначені одні й ті самі угруповання слів у всіх мовах ґрунтується на *семантичному* (логічному) підході до ЧМ. Семантика (логіка) – основа класифікації ЧМ; вона і визначає морфологічні та синтаксичні ознаки кожної ЧМ. Виникає запитання, чому одвічно ЧМ класифікують переважно за семантичною основою? Мабуть, тому, що семантика лежить на поверхні, близька й зрозуміла кожному мовцю: в основі класифікацій ЧМ у всіх мовах лежить семантичне (семасіологічне) значення предметності, процесу, якості реальних явищ дійсності, однакових для людей різних націй. До виокремлених на семантичній основі ЧМ додають лише їхні морфологічні та синтаксичні властивості, які можуть бути відмінними у різних мовах. Доречно з цього приводу висловився Б.І.Кузнецов: “Усі слова вже самі по собі, поза текстом, мають властивості ЧМ і немає необхідності знати їхні морфологічні та синтаксичні властивості, тому що будь-яке оформлення частин мови у різних мовах є супровідною і не обов'язковою для всіх мов ознакою” [13, с. 68-69].

Опора при визначенні сутності ЧМ тільки на

семантичну (логічну) основу, як на загальнолюдську категорію, що відображає одні й ті ж самі загальнолюдські форми мислення, привела до теорії „універсальності” ЧМ, яку в усіх мовах почали асоціювати з логічними ЧМ – чимось сталим та постійним, незалежним від структури конкретної мови. Сьогодні в моді “когнітивна теорія ЧМ” [12], проте вона має своїх попередників у вигляді „логіко-семантичних теорій частин мови” [27, 20].

Семантичний підхід до дослідження ЧМ як категорій мислення призвів до того, що до ЧМ стали іноді відносити лише чотири, більш-менш чітко визначені за семантичною основою ЧМ, які і є категоріями мислення: це іменники, дієслова, прикметники, займенники. А незмінні ЧМ (у тому числі прислівники, сполучники, прийменники, модальні слова, вигуки), які не виконують синтаксичних функцій членів речення, – вже не є ЧМ. Службовим словам не місце серед ЧМ, отже, вони – не категорії мислення. Службові слова – це не слова. Їхнє включення до розряду ЧМ – це традиційна звичка, і цю помилку лінгвісти давно зрозуміли [28, с.40].

Іноді підхід до ЧМ визначається не структурою досліджуваної мови, а упередженим уявленням, під впливом добре відомої мови, зазвичай лише однієї.

Отже, наукова теорія ЧМ ще чекає на своїх дослідників. Які ж головні недоліки мають місце в сучасній теорії ЧМ? Думаємо, що це, перш за все, відсутність однієї основи (*principium divisionis*) класифікації ЧМ, яка полягає не у формальній логіці, не в логіко-дедуктивному і не в логіко-понятійному підході до ЧМ, а в тому, що незалежно від кількості ознак, покладених в основу класифікації ЧМ, кожна з них повинна бути зіставлена з кожним аналізованим словом. По-друге, всі ЧМ у кожній мові представлені поза системою, в одній площині, поза зв'язком з іншою, а головне – не до кінця зрозуміла сутність і природа ЧМ. ЧМ у всіх мовах унікальні, тому ніде, ніяк і ні в чому не збігаються одна з одною. А те, що робить їх „єдиними для всіх мов, – це, власне, те, що за ними криється: єдиний для всіх людей світ, відображений в єдиних для людей усіх націй формах мислення – логічних поняттях, покладених в основу всіх нинішніх теорій ЧМ” [7; 31; 33; 34; 35; 39].

Проблема ЧМ – це серйозне наукове дослідження, яке вимагає глибоких розмірвань не тільки і навіть не стільки про сутність слова і його граматичні ознаки, скільки (насамперед!) про *сутність мови*, а точніше – про сутність взаємодії „дійсність – мислення – свідомість – мова – логіка.” Отже, не заклавши основи проблеми ЧМ, ми будемо борсатися на рівні шкіль-

них граматик, на рівні античних теорій ЧМ, що дійшли до наших днів [7, с.7-10; 32, с.212-213].

Більшість авторів пишуть про ЧМ так, ніби будь-яке слово мови вже саме наділене частиномовними ознаками незалежно від того, де і як воно вживається. Стандарти шкільної граматики постулюють, ніби дане слово є, наприклад, тільки прислівником, оскільки так вважають усі. Як бачимо, до ЧМ підходять із готовими шаблонами і навіть не пробують поставити запитання собі “А чому це так?”, і потім повністю переглянути традиційний інвентар ЧМ.

На ЧМ дивляться, як на апіорні, заздалегідь відомі групування слів, винайдені ще до їхнього дослідження, а потім дивуються тому, що факти мови видаються ширшими, ніж апіорні схеми. Дехто розмірковує, що ЧМ – щось „святе”, і їх не можна чіпати, вони задані раз і назавжди, і у всіх мовах – одні й ті самі. Але одночасно вчені побачили, що деякі слова не вписуються в схему шкільних граматик і стоять осібно, тому й придумали всередині ЧМ деякі „лексико-семантичні” та інші розряди слів [6, с.304-307; 37, с.364, 384, 388], але залишили старі ЧМ недоторканими. У ЧМ багато самостійного, відірваного від мислення і свідомості. В одиницях мови намагаються якимось чином навести порядок, відкинувши основне слово як конвенціональний умовний знак, пов'язаний не зі світом, а з мозком, мисленням, мовною свідомістю [14, с. 578-579; 21, с. 659].

У наш час теорія ЧМ пройшла три етапи, які відповідають логіко-семантичним, семантико-граматичним і граматичним теоріям. Останні дві теорії були реалізовані практично у різних граматиках різних мов, а перший напрям, в якому ЧМ розуміють як логіко-дедуктивні, логіко-понятійні і семасіологічні (загальнограматичні) категорії, залишився лише побажаннями, які не знайшли свого практичного втілення.

Класифікуючи ЧМ за *логіко-дедуктивною* основою [25], ми групуємо не слова мови, не мовні, а логічні категорії, себто логічні поняття як відображення й умовивідні узагальнення реального світу речей, *єдині* для всіх націй і *незалежні* від структури будь-якої природної мови: поняття предмета, дії, якості, кількості. Така класифікація ЧМ, як класифікація *понять*, буде єдиною для всіх мов, але вона не буде зовнішньою щодо кожної мови і відобразатиме структуру кожної конкретної мови.

Зауважмо, що представники логіко-понятійного напрямку [20], прагнучи довести тезу, що ЧМ – це нібито похідні „міжмовні логічні категорії” до того, що у мові все залежить від “формальних розмежувань”, що від граматичного складу мови ЧМ нікуди не сховатися, як би ми їх не прикрашали їхніми логічними категоріями.

Граматична будова мови постійно або вносить свої корективи, або навіть руйнує ЧМ, побудовані на логіко-понятійній основі. Отже, ЧМ визначають як категорії, які існують усередині мови та у зв'язку з мовою.

Семасіологічний (загальнограматичний) напрям у теорії ЧМ ґрунтується на тому, що частини мови існують самі по собі, дані нам у мові й поза мовою, а наше завдання – лише надати їм класифікаційної впорядкованості. „Власне приналежність слова до тієї чи іншої частини мови є визначальною у відношенні його форм і значень, його синтаксичних функцій, і до певної міри, і його власних лексичних значень” [28, с.30].

Представники семасіологічної теорії ЧМ, культивуючи семасіологічний критерій як єдиний, повинні неминуче прийти до виокремлення змінних ЧМ на підставі морфологічних критеріїв, залишаючи незмінні слова поза ЧМ через неможливість їх класифікувати за семантичною ознакою. Додамо, що власне незмінні слова залишаються предметом постійних суперечок і розбіжностей у традиційній граматиці [10, с. 86-108; 2; 7; 17; 27].

Виникає запитання, чому ЧМ споконвіку класифікують тільки за *семантичною* основою в різних її варіантах (логіко-дедуктивному, логіко-понятійному, семасіологічному або загальнограматичному) і чому антична традиція поділу дійшла до наших днів. Очевидно, відповідь на ці запитання міститься вже в самій мові: до найчисленніших слів мови належать слова з цілком прозорим семантичним значенням, що означають поняття предметів, дій. Простоту визначення прозорої семантики більшості повнозначних, автосемантичних слів переносять за аналогією на меншість неповнозначних, синсемантичних, службових слів із нечітко вираженими семантичними значеннями, які важко або взагалі неможливо піддати семантичній класифікації.

І ще одне запитання: чому відсутній єдиний підхід до теорії ЧМ у сучасному мовознавстві? Труднощі розв'язання проблеми ЧМ полягають, по-перше, в тому, що лінгвістам незрозумілі самі *принципи* класифікації ЧМ (яким способом чи за яким методом повинні їх класифікувати, не беручи до уваги методів класифікації природних об'єктів). По-друге, очевидно, труднощі класифікації ЧМ лежать у самій *природі* ЧМ. „Якщо підходити до проблеми ЧМ із загальноприйнятих поглядів, – справедливо пише Б.А.Серебренніков, – то слід заздалегідь заявити, що ця проблема нерозв'язана і навряд чи буде розв'язана взагалі” [23, с. 10]. Цієї думки дотримуються А. М. Мухін, М. І. Стеблін-Каменський [17; 26]. По-третє, спроби будь-якої нової класифікації ЧМ вважають даремними, оскільки у граматиках і

словниках існує встановлена номенклатура, що в загальному задовольняє практичні потреби [30, с.68; 16, с.61-62].

Слід зауважити, що нинішні, подібні в різних мовах класифікації ЧМ, не відображають структури своїх мов, а, до певної міри, вносять у свої мови чужорідні елементи. Жодна з відомих класифікацій ЧМ не базується на фактах тільки *свої* мови. Існує якась абстрактна схема, яка бере свій початок ще в античних граматиках, а під неї з різними варіаціями підводяться ЧМ будь-якої іншої мови. Це щось на зразок античних ЧМ, однакових у всіх мовах. Насправді ж класи слів – це не логіко-семантична орієнтація на античні ЧМ, а *зріз* структури кожної природної мови визначеної глибини.

Проблема ЧМ донині не розв'язана в мовознавчій теорії. „Наша умовна класифікація слів за частинами мови є лише неясне, мінливе наближення до послідовно розробленого інвентарю досвіду” [22, с.114]. Річ у тім, що наявні теорії ЧМ практично влаштовують усіх і „нікому не спадає на думку розшукувати основи цієї номенклатури” [30, с.68]. О.Т.Кривоносов вважає, що такий „розшукувач” з'явився, і в його ролі виступила „когнітивна теорія ЧМ”, яка „не тільки не просунула теорію ЧМ хоча б на один крок, але ще більше заплутала її” [10, с.707]. Він додає, що доти, поки для вивчення синтаксичної структури речення робочим інструментом буде слугувати модель „членів речення” (ЧР), успадкована ще з античності, нічого в галузі теорії ЧМ не зміниться, оскільки ця модель, як вважає дослідник, через синтаксичну безпорадність (вона доречна лише у шкільних граматиках, практичних посібниках), не може диференціювати незмінні слова. Виходить, що найменше пощастило морфологічно незмінним словам, оскільки вони – не в галузі морфології, а синтаксису і, отже, як ЧМ на словниковому рівні нерозпізнавані [10, с.707].

Таким чином, історія розвитку мовознавства дає нам красномовні свідчення того, що теорія ЧМ досі не вирішена і, її близьке розв'язання не передбачається. Але над цією проблемою необхідно працювати, враховуючи всю історію виокремлення й класифікації ЧМ. Як вважає О.С.Кубрякова, у теорії ЧМ були і „формалісти”, і „концептуалісти”, і компромісний погляд, який поєднував ці теорії і враховував сукупність різнорівневих ознак. „Послідовники ідеї змішаних ознак досягли більших успіхів у висвітленні особливостей частин мови саме через те, що вони брали до уваги різнорівневі характеристики частин мови. Інакше кажучи, комплекси висвітлення частин мови, виправдані емпірично, мали потребу в теоретичному обґрунтуванні” [11, с.218]. Однак ані виокремлення концептів – як провідних, – ні

формальних показників у виокремленні ЧМ не можуть самі по собі (або й окремо) привести до встановлення частин мови.

Питання про класи слів є одним із найбільш показових для характеристики тієї чи іншої лінгвістичної концепції. У трактуванні класів слів передусім виявляють вихідні теоретичні позиції представників різних напрямів, їхнє розуміння взаємовідношень між *дійсністю, мисленням, свідомістю, мовою*.

За якими ж, однак, розділами граматики повинні бути закріплені класи слів? Так, О.Т.Кривососов пропонує таку класифікацію граматики та її розділів: до „морфології” повинні ввійти тільки змінні класи слів; усі інші, тобто незмінні класи слів, повинні ввійти до „синтаксису” [10, с.791].

Типологічний парадокс у частиномовній теорії полягає в тому, що одна мова (давньогрецька) з яскраво вираженими ознаками флективної будови виявилася матрицею для опису багатьох мов – мов цілком інших типів та інших сімей. До речі, О.В.Лукін справедливо зауважує: „Загальна теорія частин мови не повинна сліпо й автоматично списуватися з античної схеми, хоча сам факт частих збігів, обґрунтованих різними дослідниками, частин мови в багатьох, перш за все флективних мовах, свідчить лише про величезну теоретичну цінність досліджень античної логіки, риторики та граматики” [15, с. 139-140]. Ми би додали, що заслуга античних філософів (і, зокрема, Аристотеля) полягає в тому, що вони відкрили логіку, а не частини мови, правда, вони все ж відкрили і „частини мови”, однак тільки для своїх мов – давньогрецької і латинської.

Чи можна стверджувати, що в усіх мовах існують одні й ті самі ЧМ. Очевидно, що в цьому випадку ігнорують структуру відповідної мови: оскільки всі ЧМ живуть у конкретній мові й ніде більше, то, напевно, всі дослідники побачили б у кожній мові цілком унікальні та властиві тільки даній мові ЧМ і побачили би цілком різними самі мови. Якщо ми вважаємо, що англійське *the table*, німецьке *der Tisch*, французьке *une table*, українське *стіл* – одна і та ж сама ЧМ (а власне – іменник), то тут простежується логіка, хоча ці чотири слова цілком різні за морфологічними, синтаксичними, фонологічними, семантичними, стилістичними, прагматичними параметрами.

Н.С.Поспелов цілком слушно зауважує, що питання про конкретне розмежування ЧМ не може вирішуватися однакою для всіх груп мов. Будь-яка спроба побудувати абстрактну схему ЧМ, яка була б однакою для всі мов, виявляється приреченою на невдачу, на яких би розмежуваннях лексичних понять вона не будувалась [18, с. 6].

Класифікація слів за ЧМ – не самоціль, а лише засіб найбільш послідовної та всебічної харак-

теристики граматичної будови мови. П.Я.Скорик вважає, що чим чіткіше виокремлено ЧМ, тим глибше дослідження й ґрунтовніший опис даної мови [24, с. 43-44]. Він додає, що однакою назва ЧМ у різних мовах не полегшує, а, навпаки, – утруднює розуміння специфіки інших мов. Специфіка мови полягає в характері ЧМ, забезпечує швидше та глибше вивчення мовної структури. Застосування ж традиційної схеми ЧМ приводить до того, що специфічні особливості граматичної будови губляться та отримують спотворене відображення [24, с. 44-45]. Навіть у мовах однієї структури система ЧМ може виявляти власні відмінності, а „нав’язування мові будь-яких загальних схем загрожує спотворенню справжньої картини її буття” [11, с. 118]. Бо одні й ті ж самі назви ЧМ у різних мовах спонукають нас до того, що ніби всі мови збігаються одна з одною за їхньою морфологічною і синтаксичною структурою.

Проблема ЧМ – це, в основному, не проблема взагалі критеріїв і їхньої кількості у семантичних, морфологічних, синтаксичних параметрах і т.д., а проблема філософії мови, проблема виявлення ролі мови у відображенні світу: як ЧМ символізують цей світ і чи віддзеркалюють його взагалі, з одного боку; і яке місце знаходять ЧМ в системі мови – з іншого; і нарешті, що відбувається в цей час у мозку людини. І насамкінець це виливається в проблему: що ж таке ЧМ? У цілому – це слова, в яких сполучаються їхні семантичні змісти та форми.

Оскільки лексика (семантична система) мови структурує світ у кожній мові по-своєму, а різна семантична структурованість кожної мови диктується окремою граматичною структурованістю кожної мови, то, природно, що лексика незалежна від відображеного в ній світу і „захисена” від його прямого, безпосереднього впливу подвійним „захистом” – і через семантичну, і через граматичну структурованість [29, с. 47-48].

А.К.Васильєва справедливо зауважує, що ЧМ – це ідеальна модель структури світу, специфічна форма її відображення, у якій дійсність відбивається, заломлюється під цілком особливим кутом зору [4, с. 69]. Це означає, що класи слів співвідносяться зі світом не безпосередньо, а тільки через процес мислення, через свідомість, через думку, через ідеальне.

Система класів слів – це система, яка відображає структуру своєї мови. Тобто критеріями виокремлення класів слів повинні бути їхні властивості на всіх рівнях мовної структури: морфологія, синтаксис (поверховий і глибинний), словотвір, логіка (семантика), просодика, бо жодне слово мови не залишається поза сферою дії всіх рівнів мовної структури. Система класів слів – це і є сама мова, його структура [7; 20].

Поділ всього багатства мови на ЧМ, як пише Є.А.Реферовська, є результатом вищого ступеня узагальнення, систематизації. Неможливо вимовити слово, щоби одразу ж не віднести його до певної ЧМ, до позиції, яку слово займає у системі мови. ЧМ являють собою кінцевий результат мовного сприйняття і узагальнення конкретних елементів дійсності [19, с. 55, 62].

Французький лінгвіст Б.Поллер зауважує, що система ЧМ – одна з важливих підсистем у загальній мовній системі, оскільки, на його думку, з її допомогою здійснюється один із видів первинної обробки інформації. Це, до речі, слугувало причиною того, що деякі автори пропонують називати класи слів не частинами мовлення (*parties du discours*), а частинами мови (*parties de la langue*) [36, с. 80].

А.К.Васильєва зауважує, що призначення ЧМ – підготовка словесного вираження думки, отже, система ЧМ повинна мати в своєму складі всі прості функціональні елементи, з яких складаються вербалізовані логічні операції. Тому принцип системи ЧМ слід шукати в структурі даних операцій [4, с.67]. Такі операції відповідають елементам структури зовнішнього світу. Наприклад, іменник – це аналог матерії, дієслово – аналог руху, прикметник – якості, числівник – кількості. Але ця відповідність носить, очевидно, відносний характер, адже іменники не обов'язково відображають предмети, щось матеріальне, так само як і дієслова не обов'язково відображають реальні дії. Ті ж самі “суперечності” є і в інших ЧМ. Тому А. Сеше називає ЧМ “категоріями уяви”, за допомогою яких будь-яке явище, у принципі, може бути подане як субстанція, процес, якість [38, с.95]. Структурно-функціональні параметри кожного класу слів відображають і характер всієї системи класів слів, і відношення кожного класу до решти компонентів системи, і співвіднесеність з елементами світу.

Ці дві сторони функції ЧМ (внутрішньосистемні відношення між ними і співвіднесеність зі світом) складають деяку, але не однозначну єдність і не впливають одна з одної (наприклад, іменники можуть символізувати не тільки предмети, але також і якості, відношення, кількості). Проблема співвідношення “слів” і “речей”, що дійшли до нас від античних філософів через дві з половиною тисячі років, не розв'язана й досі, і все ще продовжує трактуватися в теорії мовознавства в перекрученому світлі.

Перспектива наукового пошуку в даній сфері наукового знання, на нашу думку, полягає у віднайденні шляхів системного дослідження співвідношення між лексико-семантичним і функціонально-синтаксичним планами мовного значення.

Література

1. Адмони В.Г. Полевая природа частей речи (на материале числительных) // Вопросы теории частей речи (на материале языков различных типов). – Л.: Наука, 1968. – С. 98-106.
2. Алпатов В.М. О разных подходах к выделению частей речи // Вопросы языкознания. – 1986. - №4. – С.37-46.
3. Алпатов В.М. О сопоставительном изучении лингвистических традиций (К постановке проблемы) // Вопросы языкознания. – 1990. - №2. – С. 13-35.
4. Васильева А.К. О природе частей речи как системы классов полнзначных слов // Науч. докл. высш. шк. – Филологические науки. – 1973. – №6. – С. 65-75.
5. Вопросы теории частей речи (на материале языков различных типов). – Л.: Наука, 1968. – 343 с.
6. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка. Морфология: Учеб. – 2 изд; испр. и доп. – М.: Высш. шк., 1986. – 312 с.
7. Жирмунский В.М. О природе частей речи и их классификации // Вопросы теории частей речи (на материале языков различных типов). – Л.: Наука, 1968. – С. 7-32.
8. Кацнельсон С.Д. Об универсальных категориях в грамматике // Универсалии и их место в типологических исследованиях. – М.: Наука, 1971. – С. 3-18.
9. Кацнельсон С.Д. Типология языка и речевое мышление – Л.: Наука, 1972. – 216 с.
10. Кривонос А.Т. Система классов слов как отражение структуры языкового сознания (Философские основы теоретической грамматики). – М., Нью-Йорк, 2001. – 845 с.
11. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения. – М.: РАН, 1997. – 328 с.
12. Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Рос. академия наук. Ин-т языкознания. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
13. Кузнецов П.И. О принципах выделения частей речи (на материале турецкого и русского языков) // Сборник трудов по языкознанию. Военная академия. – 1957. - №1.
14. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Сов. энцикл., 1990. – 685 с.
15. Лукин О.В. – Части речи в античной науке (логика, риторика, грамматика) // Вопросы языкознания. – 1999. - №1. – С. 131-141.
16. Мурясов Р.З. Лексико-грамматические разряды в грамматике и словообразовании // Вопросы языкознания. – 1999. - №4. – С. 56-70.

17. Мухин А.М. Части речи и синтаксические единицы // Вопросы теории частей речи (на материале языков различных типов). – Л.: Наука, 1968. – С. 158-176.
18. Поспелов Н.С. Мысли о русской грамматике. Избранные труды / Сост. д.ф.н. Е.А.Иванчикова, отв. ред. акад. Н.И. Толстой. – М.: Наука, 1990. – 182 с.
19. Реферовская Е.А. Философия лингвистики Густава Гийома. – СПб.: Гуманитарное агентство “Академический проект”, 1997. – 127 с.
20. Савченко А.Н. Части речи и категории мышления. – Ростов-на-Дону, 1959. – 66 с.
21. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля – К., 2006. – 716 с.
22. Сепир Э. Язык: Введение в изучение речи. – М.; Л.: Соцглиз, 1934. – 220 с.
23. Серебренников Б.А. Секторная структура языка и проблема частей речи // Вопросы теории частей речи (на материале языков различных типов): Тезисы докладов. – Л.: Наука, 1965. – С. 9-11.
24. Скорик П.Я. К вопросу о классификации слов по частям речи // Вопросы теории частей речи (на материале языков различных типов). Тезисы докладов. – Л., 1965. – С. 43-45.
25. Скребнев Ю.М. Проблема частей речи и ее внутренняя противоречивость // Вопросы теории частей речи (на материале языков различных типов): Тезисы докладов. – Л., 1965. – С. 12-15.
26. Стеблин-Каминский М.И. К вопросу о частях речи // Вестник ЛГУ. – 1964. - №6. – С. 14-25.
27. Суник О.П. Общая теория частей речи. – М.; Л.: Наука, 1966. – 131 с.
28. Суник О.П. Вопросы общей теории частей речи // Вопросы теории частей речи (на материале языков различных типов). – Л.: Наука, 1968. – С. 33-48.
29. Шутова Ч.И. Проблема частей речи в китаеведении // Вопросы языкознания. – 2003. - №6. – С. 47-64.
30. Щерба Л.В. О частях речи в русском языке: Избранные работы по русскому языку. – М.: Учпедгиз, 1957. – С. 63-85.
31. Юрченко В.С. Космический синтаксис: Бог, человек, слово: Лингвофилософский очерк. – Саратов, 1992. – 137 с.
32. Юрченко В.С. Философия языка и философия языкознания: Лингвофилософские очерки. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 368 с.
33. Gaillard B, Colignon F.P. Toute la grammaire. – P.: Magnard et Dicos d’or, 2005. – 255 p.
34. Garde P. Des parties du discours notamment en russe // B.S.L. – 1981. – T. LXXVI, fasc. 1, 1981. – P. 155-182.
35. Lemaréchal A. Les parties du discours / Sémantique et syntaxe. – P.: Presses Universitaires de France, 1989. – 272 p.
36. Poller B. Introduction à l’étude des structures grammaticales fondamentales. – Nancy, 1964.
37. Référovkaïa E.A., Vassiliéva A.K. Essai de grammaire française. Cours théorique. – M.: Просвещение, 1973. – 430 с.
38. Sechehaye A. Essai sur la structure logique de la phrase. – P.: Champion, 1950. – 237 p.
39. Wilmet M. Grammaire critique du français. – P.: Hachette supérieur – Duculot, 1997. – 672 p.

The article examines a range of problems connected with certain disputable questions of the part of speech theory pertaining to the formation of the parts of speech as a grammatical category with the preservation of the universal character of its meaning in lexical-semantic aspect; parts of speech system in view of both composition and number of the parts of speech, and the principles and criteria of their classification.

Key words: *general theory of the parts of speech, criteria of the parts of speech distinction, cognitive theory of the parts of speech, a system of word classes, unchangeable words.*

Рассматривается круг вопросов, связанных с отдельными дискуссионными вопросами теории ЧР, к которым относятся: оформление ЧР как грамматической категории со сбережением универсальности ее значения в лексико-семантическом аспекте; система, которую образуют ЧР как с точки зрения состава и количества ЧР, так и относительно принципов и критериев их классификации.

Ключевые слова: *общая теория частей речи, критерии выделения частей речи, когнитивная теория частей речи, система классов слов, неизменяемые слова.*